

ΤΟ ΚΑΠΑ

Περιοδικό πολιτικής και κοινωνικής παρέμβασης της Αριστεράς 20/2/1987 Τεύχ. 3 δρχ.150

Κ.Τσουκαλάς

για τις κοινωνικές τάξεις

για την ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΝΕΩΣΗ

ΕΡΕΥΝΑ: Τσιγγάνοι

Ζ.Χρονάκης: Φεμινιστικό κίνημα

Οι θέσεις του Κ.Κ.Ε και ... οι εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση

οι Ν.Μανιός, Α.Κυράτσας, και Ν.Μώρος επιχειρούν ανατομία στο Ε.Σ.Υ.

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ 12ου ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΚΚΕ

**Σε εκσυγχρονισμένο πλαίσιο,
η πρόταση της αδύνατης
αλλαγής**

Τί ακριβώς συμβαίνει στο ΚΚΕ; Με τις θέσεις του 12ου Συνεδρίου επιχειρεί ανοίγματα ή παραμένει σταθερά στις πηγές της κακοδαιμονίας του;

Για να κατανοήσουμε τη βαρύτητα ορισμένων διαφοροποιήσεων από παλιότερες διατυπώσεις, αλλά, κυρίως, για να αντιληφθούμε τι θέλει και τι μπορεί το ΚΚΕ, πρέπει να μελετήσουμε τα στρατηγικά και πολιτικά στοιχεία που συνέχουν τις θέσεις. Παρά τις αν-

τιφάσεις τους, αποτέλεσμα συγκεκριμένου απόψεων και διατυπώσεων, διέπονται από μια βασική ενιαία λογική. Προκαταβολικά δύο επισημάνσεις.

Οι αμείλικτες νομοτέλειες των διατεταγμένων αναπροσαρμογών

Η σημασία των αλλαγών στα κόμματα της Αριστεράς είναι συνάρτηση της σχέσης τους με τις πολιτικές ανάγκες και τις πρωτοβουλίες των μελών τους, με τα ερωτήματα και τις απαντήσεις τους στα ζητήματα που θέτει η ταξική πάλη.

Η διάσπαση του '68 και ανάλογα γεγονότα σ' ανατολή και δύση, που άφησαν βαθιά αποτυπώματα στο αριστερό και κομμουνιστικό κίνημα, ήταν ανατρεπτικά κατά τούτο. Σηματοδότησαν τη χειραφέτηση των κομμουνιστών από τη χώρα «οδηγό και κινητήρια δύναμη της τύχης των λαών του κόσμου». Άνοιξαν έτσι τους ασκούς του Αιόλου στη θεωρία και την πολιτική, σηματοδότησαν την απαρχή νέων προσεγγίσεων και παρεμβάσεων στην κοινωνική κίνηση.

Δυστυχώς η λογική των διατεταγμένων αναπροσαρμογών έχει αμείλικτες νομοτέλειες, κοινές τόσο στις αναδιπλώσεις όσο και τους εκσυγχρονι-

σμούς.

Προϋποθέτει σκληρά δομημένους οργανισμούς, πολιτική σκέψη και πρακτική ευθύγραμμη, χωρίς αντιφάσεις. Αντιστρατεύεται σε τελευταία ανάλυση την ανατροπή και τη ρήξη, αυτά δηλαδή που ευαγγελίζεται η Αριστερά για την κοινωνία και το κράτος. Θά 'μασταν ανόητοι αν δεν προτιμούσαμε τον Γκορμπατσόφ από τον Μπρέζνιεφ —όπως προτιμότερος ήταν ο Χρουτσόφ από τον Στάλιν— και αν δε κάναμε ανάλογες επιλογές για το ΚΚΕ. Δεν πρόκειται όμως περί αυτού όταν μιλάμε από τη σκοπιά του σοσιαλισμού. Η τοποθέτηση ενός τμήματος του ΚΚΕ στο πλευρό του Γκορμπατσόφ, δεν σημαίνει καθόλου ότι κατανοεί την πραγματικότητα των κοινωνιών σοβιετικού τύπου και κατ' επέκταση τις αντιθέσεις και τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου. Δεν σημαίνει επίσης ότι αντιλαμβάνεται, μέσα στη διεθνή συγκυρία, τα δομικά χαρακτηριστικά του ελληνικού καπιταλισμού, τα στοιχεία της κρίσης αλλά και της επιθετικής πολιτικής του, που προσδιορίζουν την ταξική πάλη στη χώρα μας. Δεν σημαίνει ότι μπορεί με τα νέα δεδομένα να προσεγγίσει τη δυνατότητα της σοσιαλιστικής επανάστασης.

Η μονολιθικότητα, πηγή αδυναμίας του ΚΚΕ

Το ΚΚΕ έχει μάθει να πορεύεται μονολιθικά, να περιορίζει τις αντιφάσεις και να τις ξεπερνά στον ηγετικό και ανώτερο στελεχικό του πυρήνα. Αυτό που θεωρεί πηγή δύναμης, είναι πηγή αδυναμίας —το ισχυρότερο αντίβαρο στη δυνατότητα ανανέωσής του. Γιατί δεν επιτρέπει στις ενστάσεις, που δεν οριοθετούνται προκαταβολικά, να το διασχίσουν οριζοντίως και καθέτως, να φτάσουν στην έσχατη λογική τους συνέπεια. Όσο κι αν πολλοί, και όχι μόνο μέσα στο ΚΚΕ, φοβούνται το ανασφαλές έδαφος των ουσιαστικών συγκρούσεων —δηλαδή τα ρήγματα του οχυρού από τις θεωρητικές και κοινωνικές αναζητήσεις του χώρου που το περιβάλλει κι από τον ίδιο τον κόσμο του— στα ρήγματα αυτά αποκλειστικά κρίνεται η δυνατότητα ή όχι ανανέωσής του.

Με τη βοήθεια του Γκορμπατσόφ και μέσα στην πιεστική ελληνική πραγματικότητα, στο ΚΚΕ θα νικήσουν οι εκσυγχρονιστές. Το ουσιαστικό ερώτημα είναι τί θα μείνει από τη σημερινή διαμάχη πέρα από μερικές επίκαιρες διατυπώσεις στα χαρτιά και ενδεχομένως την πρακτική ενός οργανισμού, που βουλεύεται και δρα με πρώτιστο μέλημα τη συνοχή του. Γιατί αν οι αλλαγές στη Σοβιετική Ένωση δεν γίνονται για να την καταργήσουν ως ταξική κοινωνία ή για ν' ανατρέψουν τη διεθνή τάξη πραγμάτων, αν οι αλλαγές στο ΚΚΕ δεν γίνονται για να το μετατρέψουν σε επαναστατικό κόμμα, αλλά και στις δυο περιπτώσεις γίνον-

ται για να διαιωνίσουν, εκσυγχρονίζοντας, τα βασικά δομικά χαρακτηριστικά τους, τότε το μόνο θέμα που μας απασχολεί είναι πόση δυναμική εκκλύεται από τις ανακατατάξεις. Πόσο μπορεί να διεισδύσουν από τα αναπότρεπτα κενά —κενά εξουσίας— η κοινωνία και οι αντιφάσεις της, δηλαδή η επικαιρότητα της ανανέωσης του κομμουνιστικού και αριστερού κινήματος κατ' αναλογία με την επικαιρότητα του σοσιαλισμού στη χώρα μας και τον κόσμο.

Ας ξαναγυρίσουμε στις θέσεις του 12ου Συνεδρίου που προσφέρουν υλικό για την προηγούμενη προκαταβολική διατύπωση.

Εθνική Ανεξαρτησία – Ειρήνη – Επιστημονικοτεχνική Επανάσταση (ΕΤΕ)

Τα προβλήματα της εθνικής ανεξαρτησίας και της ειρήνης εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται στη **σαθρή βάση του διπολισμού**.

«Το παγκόσμιο σοσιαλιστικό σύστημα αποτελεί την κύρια δύναμη αναχαίτισης των κοσμοκρατορικών και φιλοπόλεμων σχεδίων του ιμπεριαλισμού» ενώ «οι χώρες της σοσιαλιστικής κοινότητας εντείνουν τις προσπάθειές τους για το ανέβασμα της σοσιαλιστικής ολοκλήρωσης στο ποιοτικά ανώτερο επίπεδο που απαιτούν οι νέες συνθήκες της ΕΤΕ».

Το διεθνές σκηνικό συμπληρώνεται με τα αυτονόητα κατηγορώ του ιμπεριαλισμού και των ΗΠΑ, με την παρουσίαση του κρατικομονοπωλιακού καπιταλιστικού συστήματος (ΚΜΚ) που αξιοποιεί καταστροφικά την ΕΤΕ και που όμως, παρά την επιθετική πολιτική του νεοσυντηρητισμού, αδυνατίζει η σταθερότητά του.

Στο πλαίσιο αυτό, η **εθνική ανεξαρτησία αυτονομείται και προτρέπει των επαναστατικών αλλαγών, ο αγώνας για την ειρήνη τοποθετείται παραθετικά στους ταξικούς αγώνες**, η ειρήνη αποτελεί το πρώτο στάδιο στην πάλη των λαών, εθνική ανεξαρτησία και ειρήνη μπορούν, σε τελευταία ανάλυση, να διασφαλιστούν ανεξάρτητα από τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις σε κάθε χώρα ή σε σύνολα χωρών με ανάλογα προβλήματα και αντιθέσεις.

Δεν πρόκειται λοιπόν για την **ανατροπή της διεθνούς τάξης πραγμάτων**, δηλαδή της μόνης εκδοχής που αποκλείει οριστικά ένα πυρηνικό πόλεμο, αλλά για την προσπάθεια έκφρασης του ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων με μέσα που αποτρέπουν την παγκόσμια σύρραξη. Δεν πρόκειται για την **ανεξαρτησία των λαών**, αλλά για τη μετατόπιση εθνών και κρατών από το ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο στο έδαφος της ενεργού ουδετερότητας απέναντι στην ΕΣΣΔ — πρόταση ούτως ή άλλως αδύνατη με δεδομένες τις σφαίρες επιρροής και χωρίς ανατροπή των πολυποίκλων οικονομικοκοινω-

νικών, πολιτικών και στρατιωτικών εξαρτήσεων που γεννά ο διπολισμός.

Ο δικός μας αγώνας για την ειρήνη ανταμώνει ορισμένες προτάσεις του Γκορμπατσόφ, ξεκινά όμως από διαφορετικές αφετηρίες και επιδιώκει διαφορετικούς σκοπούς. Όπως και ο δικός μας αγώνας για εθνική ανεξαρτησία υπερβαίνει τη σημερινή συγκρότηση των κρατών και την ένταξή τους στο υπερεθνικό διπολικό σύστημα. Σήμερα η εθνική ανεξαρτησία είναι σχεδόν αδύνατη υπόθεση και υπάρχει μόνο στο βαθμό που υπάρχει η κοινωνική επανάσταση (Νικαράγουα).

Η σκιά της ΕΣΣΔ, ο εγχώριος και ο παγκόσμιος οικονομισμός βαραίνουν στη θεώρηση της ΕΤΕ. Στη λογική των 2 πόλων που θ' ανταγωνίζονται ειρηνικά σε τεχνολογικά επιτεύγματα και ανεξάρτητα από κοινωνικές και παραγωγικές σχέσεις, η ΕΤΕ αναπτύσσει αδιακρίτως τις παραγωγικές δυνάμεις, δεν ενέχεται στην ταξική δομή των κοινωνιών, αντίθετα μπορεί ν' αναπροσανατολίζεται από τον όλεθρο και την καταστροφή στο πεδίο της ανάπτυξης και της απελευθέρωσής τους. Η λατρεία της ΕΤΕ κυριαρχεί στις θέσεις (ειρηνική, πυρηνική ενέργεια, πληροφορική και κομπιούτερς που αναενώνουν την εκπαίδευση αλλά και την κομματική ζωή). Έτσι το **ΚΚΕ δεν μπορεί να αντιληφθεί τις κινητήριες δυνάμεις ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών σ' ανατολή και δύση, τις επιπτώσεις τους στη δομή της πολιτικής εξουσίας και στις σχέσεις κράτους-κοινωνίας**. Κυριαρχεί το δίπολο: ειρηνική και αναπτυξιακή χρήση σε όφελος των εργαζομένων—πολεμική και αναπτυξιακή χρήση σε όφελος των μονοπωλίων.

Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις της Αλλαγής

Τα προηγούμενα έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη θεώρηση της «οικονομικο-κοινωνικής κατάστασης της χώρας».

Ήδη η θεωρία του ΚΜΚ δημιουργεί παγκοσμίως αξεπέραστα εμπόδια στην ανάλυση των τάξεων και του κράτους.

«Η τάση συνύφανσης των ιδιοκτητών μεγάλων μονοπωλιακών επιχειρήσεων, των διευθυντών τους και των διευθυντών των κρατικών οργανισμών σε ενιαία κοινωνική ομάδα έχει οδηγήσει στη διαμόρφωση και στην Ελλάδα της κρατικομονοπωλιακής ολιγαρχίας.»

Φορτισμένη η θεωρία του ΚΜΚ με την **αδύνατη προτεραιότητα της εθνικής ανεξαρτησίας, με τα διλήμματα ειρήνη-πόλεμος και με την ουδετερότητα της τεχνολογίας και της επιστήμης, οδηγεί σε παραμορφωτική εικόνα της ταξικής δομής στη χώρα μας**. Οι θέσεις του ΚΚΕ εξακολουθούν να εμμένουν στις εξωγενείς κινητήριες δυνάμεις της κοινωνίας και του κράτους, να τα θεωρούν αποτέλεσμα της συντο-

νισμένης δράσης των ΗΠΑ, της ΕΟΚ και του ξένου μονοπωλιακού κεφαλαίου που ενισχύονται από τη ντόπια μονοπωλιακή και κρατική ολιγαρχία.

Στην Ελλάδα συγκρούονται έτσι δύο τάξεις: η εργατική, γενικά οι εργαζόμενοι, και η κρατικομονοπωλιακή ολιγαρχία. Ευάριθμα «μεσαία στρώματα» με διάφορες ονομασίες (έμποροι, βιοτέχνες, επαγγελματίες, μικρομεσαίοι επιχειρηματίες, διανοούμενοι κτλ.) —στο κείμενο δεν υπάρχει ούτε μια φράση για την παλιά και νέα μικροαστική τάξη— πλήττονται από τη δράση του μονοπωλιακού κεφαλαίου και του κράτους και μπορούν, υπό ορισμένες φυσικά προϋποθέσεις, να αποτελέσουν τη συντριπτική πλειοψηφία της «αλλαγής με κατεύθυνση το σοσιαλισμό». Η **αστική τάξη συμπυκνώνεται στο φάντασμα των μονοπωλίων, πάνω του όμως πλανάται το φάντασμα των μη μονοπωλιακών δυνάμεων**. Το κείμενο διακατέχεται, φυσικά, από ανησυχίες και αντιφάσεις, που απορρέουν από την εμπειρική περιγραφή της πραγματικότητας. Αλλά τελικά αυτές δεν ανατρέπουν τις πεπατημένες στρατηγικές δουλειές. Έτσι η ευόδωση του στόχου της αλλαγής ανάγεται στην ένταση της ιδεολογικής παρέμβασης του ΚΚΕ και στην προσπάθεια υπέρβασης των αντιθέσεων. «Να προτάσσονται τα κοινά τους συμφέροντα, που είναι ισχυρότερα σε σχέση με τις διαφορές τους, να υπογραμμίζεται ο κοινός τους αντίπαλος, να προβάλλονται εκείνα τα αιτήματά τους που εντάσσονται στο σχέδιο της ανάπτυξης σε όφελος του λαού και γενικότερα της αλλαγής, να βρίσκονται μορφές δημοκρατικού εποικοδομητικού διακανονισμού των διαφορών». Καμιά προσπάθεια να ειδικθούν οι τάξεις και τα στρώματα μέσα στις πολλαπλές αντιφάσεις που γεννά ο σύγχρονος καπιταλισμός και ν' αναζητηθούν έτσι δυνατότητες συμμαχιών της εργατικής τάξης. Στην αλλαγή με κατεύθυνση το σοσιαλισμό πηγαίνουμε λοιπόν, με την πρόταση του διαλόγου και τη διατεταγμένη, στο πλαίσιο του ΚΚΕ, πάλη των τάξεων. Σ' αυτή τη λογική η ιδεολογία δεν διαμορφώνεται (ή ανατρέπεται) μέσα στις κοινωνικές σχέσεις αλλά εισάγεται στα άτομα με την προπαγάνδα. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι η θεωρία του ΚΜΚ και της κοινωνικής πλειοψηφίας από τη μια και οι απόψεις για την εθνική ανεξαρτησία, την ειρήνη και την ΕΤΕ από την άλλη, αλληλοτροφοδοτούνται, σηματοδοτούν και απορρέουν από την εξάρτηση του ΚΚΕ και έχουν εμπεδωθεί βαθιά στην προβληματική του. Οι θέσεις αυτές οδηγούν σε μηχανιστικές αντιλήψεις τη θεώρηση της σχέσης κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων. Γίνεται ένας αυθαίρετος διαχωρισμός της ηγεσίας από την «κύρια κοινωνική βάση του ΠΑΣΟΚ» και «της πολιτικής και ιδεολογίας της ΝΔ», «από τις ανάγκες του μεγαλύτερου μέρους των μέχρι σήμερα ψηφοφόρων της».

Με τέτοια λογική ο συνασπισμός κοινωνικών δυνάμεων για την αλλαγή θα εκφραστεί πολιτικά από ανάλογο και υπαρκτό, εν μέρει, συνασπισμό πολιτικών δυνάμεων στον οποίο μετέχουν το ΚΚΕ, χωρίς ηγεμονισμούς, και άλλες δυνάμεις της αριστεράς και της προόδου (ΣΣΕΚ, ΛΑΕ, ΕΣΠΕ, ΑΚΕ, η πλειοψηφία της ΕΔΑ, προσωπικότητες και ομάδες).

Είναι αλήθεια πως η θεωρία των σταδίων εκσυγχρονίζεται στο κείμενο και προβάλλεται μια σχετικά ενιαία διαδικασία που αρχίζει με την αλλαγή με κατεύθυνση το σοσιαλισμό. Όμως η δομική αναπηρία παραμένει. Πώς θ' αρχίσει η λιγότερο ή περισσότερο σταδιακή διαδικασία; Η απάντηση των θέσεων είναι: με το δυνάμωμα του ΚΚΕ και της συμπαράταξης στο πολιτικό πεδίο, με την παραπέρα ανάπτυξη του μαζικού κινήματος στο κοινωνικό πεδίο.

Η κρίση της αριστεράς και η κρίση του μαζικού κινήματος

Για να μπορέσει να στοιχειοθετηθεί, αυτή η απάντηση-πρόταση προϋποθέτει δυο αποσιωπήσεις. Η μία, η κρίση της αριστεράς, δεν είναι ακριβώς αποσιώπηση. Το ΚΚΕ δεν αναγνωρίζει **κρίση στην αριστερά** ή τουλάχιστον στον εαυτό του — μόνο ανεπάρκειες, αδυναμίες και ανάγκη ποιοτικής αναβάθμισης αφού οι ποσότητες υπάρχουν. Η άλλη αποσιώπηση αφορά την **κρίση του μαζικού κινήματος**, που, παρά τις πολυσέλιδες περιγραφές, δεν αναγνωρίζεται, πολύ περισσότερο δεν ανιχνεύονται πολιτικές προτάσεις για την υπέρβασή της. Άλλωστε πώς ν' αναζητηθούν στο έδαφος της κοινωνικής θεώρησης των θέσεων;

Τί μένει λοιπόν τελικά για να περπατήσει η πρόταση της αλλαγής με κατεύθυνση το σοσιαλισμό; Η **ενίσχυση του ΚΚΕ** που, ανεξαρτήτως προτάσεων, ήταν από παλιά και παραμένει αυτοσκοπός.

Ο εκσυγχρονισμός του ΚΚΕ κύριος στόχος των θέσεων

Αλλά προϋπόθεση γι' αυτή την ενίσχυση είναι ο εκσυγχρονισμός του ώστε να γίνει ελκτικό από τη μεγάλη πλειοψηφία του λαού. Η αγωνία να γίνει το κόμμα σύγχρονο, διαπνέει τις θέσεις και όχι μόνο τα κεφάλαια της Κομματικής Οικοδόμησης και της Ιδεολογικής και Μαζικής Διαφωτιστικής Δουλειάς. Πρέπει να μετατοπιστεί ταχύτατα από το έδαφος των ηρωικών παραδόσεων, από το παρελθόν, στο σύγ-

χρονο κόσμο. Το ξύπνημα στο παρόν μπορεί να περιορίσει τη γραφειοκρατία και την τυπικότητα των λειτουργιών του κομματικού μέλους και στελεχούς. Πρέπει να ζωντανέψει η «ρουτινιερική δουλειά». Η επικαιρότητα τροφοδοτεί τη δράση που είχε φαίνεται περιοριστεί, τη συμμετοχή στο κόμμα και την υλοποίηση των καθηκόντων που θέτει. Τα κομματικά μέλη πρέπει να μιλούν για τα σύγχρονα προβλήματα, την υγεία, τον αθλητισμό, την παιδεία, την πολεοδομία, την αναψυχή, τον πολιτισμό — όχι μόνο για το μεροκάματο. Πρέπει να τα μάθουν καλά, να ενισχυθούν από ειδικούς, με σεμινάρια και διάβασμα. Πρέπει να διευρύνουν το αντικείμενο της επαφής τους με την κοινωνία αφού αυτή για πολλά τυρβάζει.

Ταυτόχρονα το κόμμα πρέπει να είναι πιο δημοκρατικό στις παρεμβάσεις του. Σε πολλές περιπτώσεις οι θέσεις δίνουν μαθήματα δημοκρατικής συμπεριφοράς στα μέλη. Από την ίδια λογική απορρέουν η αμφίδρομη (κορυφή-βάση) κριτική και αυτοκριτική, ο έλεγχος, η «διαφάνεια» και η ανοιχτή συζήτηση των θέσεων. Σ' αυτό το πλαίσιο εκσυγχρονισμού, η εγκατάλειψη της δικτατορίας του προλεταριάτου δεν εγείρει αξιώσεις νέων θεωρητικών προσεγγίσεων στο πρόβλημα της πολιτικής δημοκρατίας στο σοσιαλισμό. Το κίνητρό της είναι η αποτίναξη αυτού που θεωρείται ότι σηματοδοτούν οι λέξεις. Κι αν η εγκατάλειψη δεν αρκεί, νέοι όροι όπως η αυτοδιεύθυνση ενισχύουν τη νέα εικόνα του ΚΚΕ.

Μπορεί λοιπόν η πρόταση της «αλλαγής με κατεύθυνση το σοσιαλισμό» να στοιχειοθετείται και να πέφτει στο κενό αλλεπάλληλων λανθασμένων στρατηγικών επιλογών και πολλαπλών πολιτικών και πρακτικών αντιφάσεων, μπορεί να είναι αδύνατη με τους όρους του ΚΚΕ, αλλά αποτελεί τον μόνο δρόμο εδραίωσης της συνοχής και της επιρροής του.

Επομένως, πόσο αιρετικά είναι τα ανοίγματα των θέσεων; Από τη σκοπιά του σοσιαλισμού, είναι ελάχιστα, πόσο μάλλον όταν ξεκινούν από ανάλογους εκσυγχρονισμούς της πολιτικής του ΚΚΣΕ που αντιλαμβάνεται πρωτογενώς την «αλλαγή με κατεύθυνση το σοσιαλισμό» ως άσκηση επί χάρτου του διπολισμού. Ας ελπίσουμε όμως ότι η ταξική πάλη δεν αφήνει ανεπηρέαστο ένα οργανισμό, ιδιαίτερα όταν αυτός λίγο χαλαρώνει. Ας ελπίσουμε, έτσι αόριστα, γιατί όπως ξέρουμε δεν υπάρχει στο ζωτικό του αριστερό χώρο, μέχρι στιγμής, συγκροτημένο πολιτικά, αντίπαλο δέος.

Ε. Πορτάλιου

